

УДК 328.17

**УРЯДОВІ КАБІНЕТИ В УМОВАХ КОНСТИТУЦІЙНОГО
НАПІВПРЕЗИДЕНТСЬКОГО
РЕСПУБЛІКАНІЗМУ В УКРАЇНІ (1996–2013 рр.)**

Збігнєв Бялоблоцький

*Вища школа регіональної економіки,
вул. Лелевела, 7, 99-300, Кутно, Польща
e-mail: zbigniew.bialoblocki@gmail.com*

Запропоновано аналіз урядових кабінетів у контексті функціонування політичної системи України від моменту прийняття Конституції України у 1996 р. до 2013 р. Визначено формальні та фактичні атрибути напівпрезиденталізму в Україні та роль у цій формі республіканізму органів виконавчої влади. Проаналізовано формальні та фактичні патерни різновидів напівпрезиденталізму в Україні впродовж 1996–2013 рр. Означено атрибути партійних і непартійних урядів, сформованих у цей період.

Ключові слова: виконавча влада, уряд, урядовий кабінет, президент, парламент, напівпрезиденталізм, президент-парламентаризм, прем'єр-президенталізм, Україна.

Україна утворилась як незалежна держава внаслідок краху Радянського Союзу в 1991 р. Проте тільки у 1996 р. (найпізніше серед європейських країн колишнього СРСР) в Україні було прийнято конституцію, яка пройшла доволі цікавий і складний шлях розвитку впродовж 1996–2013 рр. Тим не менше специфікою становлення політичної системи України став успадкований в 1991–1996 рр. взаємний детермінізм гілок влади поміж собою, наприклад, місце урядових кабінетів у структурі відносин між президентом і парламентом. Річ у тому, що уряд до моменту прийняття Конституції України у 1996 р. завжди виступав предметом суперечок та формально-неформальних домовленостей між іншими політичними акторами. Внаслідок цього очевидно, що впродовж 1991–1996 рр. місце уряду, як вищого органу виконавчої влади в Україні, забезпечувалось неефективно та нерационально. Тому актуально з'ясувати специфіку політичного позиціонування урядових кабінетів у контексті інституціоналізованої (формалізованої) політичної системи України (а також її різновидів) після 1996 р. (після прийняття Конституції України, тобто від початку формалізації політичної системи незалежної України).

Відповідно об'єктом дослідження є політична система України упродовж 1996–2013 рр. Предметом аналізу є урядові кабінети в контексті становлення політичної системи України у зазначеному часовому проміжку. При підготовці статті використані доробки таких дослідників: Т. Байхельт та Р. Павленко [1, 7], В. Карасьов та У. Кірієнко [2], В. Литвин [4, 5], Г. Максак [6], В. Пігенко і Т. Пушак [8], О. Процик [12, 23], М. Бадер [14], С. Бірч [15], Д. Бобан [16], Р. Елгі [18], П. Д'Анієрі [19], Т. Кузьо [21], К. Матсузато [22], М. Шугарт і Дж. Кері [24, 25], С. Скач [26], Л. Вей [27] та ін., а також чинні та раніше діючі нормативно-правові акти України [3, 9–11, 13].

До прийняття Конституції в 1996 р. Україна у політико-правовому житті послуговувалась Конституцією Української РСР 1978 р. (зі змінами і доповненнями 1991–1995 рр.), а також Конституційним договором (впродовж 1995–1996 рр.). Але було зрозуміло, що зазначені нормативно-правові акти мали тимчасовий характер, а в Україні рано чи пізно буде (внаслідок вирішення спірних політичних питань) прийнято новий Основний закон. Це сталося у 1996 р. Згідно із Конституцією [3] в Україні було імplementовано таку систему республіканізму, за котрої одній гілці влади було важко усунути іншу (така система була властива (щоправда, не у формалізованому вигляді) для періоду 1991–1995 рр.)³ [8]. Зокрема, прийнято норму, згідно якої глава держави призначав прем'єр-міністра й кількох міністрів, але призначення вимагали схвалення парламенту. Тим не менше у руках президента (з огляду на розвиток подій та "слабкість" системи горизонтальних стримувань і противаг) було сконцентровано надмірні повноваження: глава держави одноосібно призначав і звільняв не лише прем'єр-міністра, але й міністрів; силових міністрів він взагалі підпорядкував безпосередньо собі [20, 22, 23, 28, 29].

Тому відставки більшості урядів, починаючи із 1996 р., ініціював президент. Маючи повноваження, які дозволяли у будь-який момент відправити у відставку прем'єр-міністра (а також весь урядовий кабінет), глава держави (що формально не іменувався главою виконавчої влади) фактично контролював урядовий кабінет, виконавчу вертикаль. Однак, доволі широкі повноваження відводились і парламенту. Він був єдиним інститутом законодавчої влади, був зобов'язаний давати згоду президентові на призначення прем'єр-міністра, міг оголошувати вотум недовіри уряду⁴. Все це означає, що за Конституцією 1996 р. було встановлено симетричне право відставки уряду з боку і президента, і парламенту. Проте парламенти, які обирались в Україні на основі Конституції 1996 р., через політичну фрагментацію і партійно-ідеологічну поляризацію детермінувались питанням належного використання своїх повноважень. Як наслідок, українські прем'єр-міністри з 1996 р. дуже часто були компромісом між політичними інтересами президента і ситуативною більшістю в парламенті [1]. Про це, наприклад, свідчить досвід парламентських виборів 1998 і 2002 рр. (тоді використано змішану (паралельну) виборчу систему – 225 мандатів обирали за пропорційною системою закритих списків, ще 225 мандатів – за мажоритарною системою відносною більшості):

Таблиця 1

Результати парламентських виборів в Україні від 29 березня 1998 р.

Партія / блок	Кількість мандатів	Відсоток голосів	Кількість мандатів	П овна
---------------	--------------------	------------------	--------------------	--------

³ У конституції було прийняте положення про можливість голосування парламентом рішення про імпічмент президенту, але задля цього потрібно було не менше, аніж 3/4 голосів конституційного складу парламенту. При цьому президент міг розпустити парламент тільки у випадку, якщо парламент не міг зібратись на парламентську сесію протягом 30 днів (а не у випадку відсутності підтримки парламенту щодо кандидатури прем'єр-міністра, яку вносив президент).

⁴ Парламенту надавалось фактичне право вето в питанні вибору урядового кабінету. Для оголошення вотуму недовіри урядовому кабінету потрібна була проста більшість голосів від номінального складу парламенту. Тим не менш, пропозиція про винесення вотуму недовіри могла розглядатись не більше одного разу за сесію.

	за мажоритарною системою	За пропорційною системою	за пропорційною системою	кі лькість ма ндатів
Комуністична партія України (КПУ)	37	24,65	84	12 1
Народний рух України (НРУ)	14	9,40	32	46
Блок "СПУ+СБ" ⁵	5	8,55	29	34
Партія зелених України (ПЗУ)	–	5,43	19	19
Народно- демократична партія України (НДПУ)	11	5,01	17	28
Всеукраїнське об'єднання "Громада" (ВОГ)	8	4,67	16	24
Прогресивна соціалістична партія України (ПСПУ)	2	4,04	14	16
Соціал- демократична партія України (об'єднана) (СДПУ(о))	3	4,01	14	17
Інші партії	21	–	–	21
Непартійні	119	–	–	11 9
Разом	220	65,76	225	445 / 450 ⁶

Високий рівень фрагментації та поляризації парламенту негативно впливав і на процес прийняття законів, і на діяльність урядів, що унеможливило законодавче забезпечення необхідних реформ і стало зручним аргументом на користь подальшого посилення влади президента [4, с. 193]. Ця тенденція яскраво проявилась у 1999 р., коли президент спробував розширити свої повноваження щодо парламенту, використовуючи аргумент про його безвідповідальність (це відбулось після виборів президента, на яких перемогу вдруге здобув непартійний кандидат Л. Кучма; тоді ж було припинено

⁵ Блок у складі Соціалістичної партії України (СПУ) і Селянського Блоку (СБ).

⁶ Сформовано парламент у складі 445 депутатів. Вибори в п'яти одномандатних округах визнано не дійсними. Додатково див. : [14, с. 93; 15].

повноваження, відповідно до конституції, урядового кабінету на чолі із В. Пустовойтенком⁷). На основі закону "Про всеукраїнський та місцеві референдуми" [9], Адміністрація Президента організувала "плебісцит за народною ініціативою". У його контексті з'явилась ідея про формування "постійної парламентської більшості"⁸. Річ у тому, що, відмінності у впливах партій із різних регіонів, не давали жодній із них не проводити до парламенту достатньо депутатів, щоби самостійно сформувати більшість у парламенті. Ідея глави держави полягала у створенні штучної більшості й управлінні нею, використовуючи загрозу розпуску парламенту в разі розпаду "більшості". Побоюючись ймовірності такого розвитку подій, парламентські вибори, які відбулись у 2002 р., характеризувалися формуванням "виборчих блоків", проте фрагментація і цього законодавчого органу була значною:

Таблиця 2

Результати парламентських виборів в Україні від 31 березня 2002 р.

Партія / блок	Кількість мандатів за мажоритарною системою	Відсоток голосів за пропорційною системою	Кількість мандатів за пропорційною системою	Повна кількість мандатів
Блок "Наша Україна" (НУ)	42	23,57	70	112
Комуністична партія України (КПУ)	6	19,98	59	65
"За Єдину Україну" (ЗСУ)	66	11,77	35	101
Блок Юлії Тимошенко (БЮТ)	-	7,26	22	22
Соціалістична партія України (СПУ)	3	6,87	20	23
Соціал-демократична партія України (об'єднана) (СДПУ(о))	5	6,27	19	24
Інші партії	9	-	-	9
Непартійні	94	-	-	94

⁷ Формування нового уряду мало відбуватись на основі президентських виборів (другого туру від 14 листопада 1999 р.), а також зважаючи на фрагментовану розстановку політичних сил і непартійних представників парламенті, який було сформовано в 1998 р. У таких умовах сформовано непартійний уряд В. Ющенка.

⁸ Референдум мав консультативний характер та проводився з метою з'ясувати думку населення із приводу необхідності реформування політичної системи України (йшлося про розширення повноважень президента на розпуск парламенту у випадку неможливості формування парламентської більшості шляхом підтримки кандидатури прем'єра та незатвердження протягом трьох місяців проекту державного бюджету; про неможливість без згоди парламенту притягати до кримінальної відповідальності окремих депутатів; про скорочення складу парламенту з 450 до 300 депутатів; формування двопалатного парламенту в Україні – заявлені вимоги отримали схвалення населення).

Разом	225	75,72	225	45 0 / 450
-------	-----	-------	-----	---------------

Після виборів у формуванні уряду відбулись певні зміни. Президент погодився, що уряд має складати повноваження перед новообраним президентом (як цього вимагала Конституція 1996 р.) та перед новообраною Верховною Радою. Це створило прецедент, що означав, ніби президент зможе відправляти уряди у відставку лише тоді, коли в парламенті будуть сформовані пропрезидентські варіанти більшості, але утримуватися від цього у випадку формування антипрезидентської більшості. Крім того, така постановка питання означала, що створений президентом прецедент міг застосовуватись не лише відразу після парламентських виборів, але і протягом усього терміну повноважень чергового парламенту за умови, коли його внутрішня структура зміниться (міжфракційні переходи, створення нових або розпуск старих фракцій і депутатських груп, формування нових парламентських коаліцій)⁹. Тоді вперше в політичній історії незалежної України пролунали гасла про необхідність формування "коаліційного уряду". Але ця ситуація була спричинена вдалим кроком президента, який хотів заручитись парламентською підтримкою (оскільки іншого способу сформувати уряд і отримати довіру парламенту в нього не існувало)¹⁰.

Серед дев'яти пропрезидентських фракцій парламенту почалась боротьба за те, хто формуватиме коаліційний уряд¹¹. Підписано політичну угоду поміж президентом і пропрезидентськими групами та неpartійними депутатами про те, що в обмін на посаду прем'єр-міністра В. Януковича буде створено "коаліційний" кабінет (тобто пропорційний розподіл міністерських посад між депутатами фракцій, які входили до "постійної парламентської більшості"). Зрештою 22 листопада 2002 р. за посаду прем'єр-міністра проголосував парламент. Проте слід звернути увагу на деякі особливості сформованого урядового кабінету: парламентська більшість продовжувала функціонувати під тиском президента; не було реалізовано принципу пропорційного розподілу посад в урядовому кабінеті між членами "коаліційних" депутатських фракцій (це специфіка виборчої системи та статусу депутата України того періоду, яка передбачала, що члени уряду не можуть бути одночасно членами парламенту¹²). Тому фактично підстав для коаліційного уряду більшості у цьому випадку не було, а швидше ж мова повинна йти про "квотний розподіл" посад не тільки в урядовому кабінеті, але й в інших органах виконавчої влади та поза ними у

⁹ Восени 2002 р. вперше в Україні склалася ситуація, коли за місяць до звільнення прем'єра А. Кінаха політикумом, включно з президентом, активно обговорювались можливі кандидатури на посаду глави уряду, яка ще не стала вакантною.

¹⁰ З іншого боку, Конституція України прямо вказувала, що згода парламенту потрібна тільки для підтримки кандидатури прем'єр-міністра від президента України. Тому запровадження так званого принципу "коаліційного уряду" було не більше, ніж "актом доброї волі президента".

¹¹ Формально до парламенту пройшло загалом менше партій/блоків. Інші фракції були сформовані на підставі участі в них неpartійних депутатів. У цьому й полягає специфіка "коаліційності", яка не повністю відповідає тому зразку, який має місце в країнах Західної та Центральної Європи.

¹² Щоб більшість не втратила мінімально-необхідної кількості депутатів, до уряду залучалися лише депутати, обрані за списками блоку "За єдину Україну" (ЗСУ) та Соціал-демократичної партії України (об'єднаної) (СДПУ(о)) – "втрачені" же мандати заміщались наступними у виборчому списку партій. Формою "компенсації" для депутатів-мажоритарників стали посади в наглядових радах, фінансово-економічних установах із часткою державної власності, парламентських комітетах.

контексті подій із приводу політичної реформи, проголошеної тоді президентом¹³. Реалізація цього "квотного розподілу" в урядовому кабінеті В. Януковича виглядала так:

Таблиця 3

"Квотний розподіл" посад у кабінеті В. Януковича на грудень 2002 р.

Депутатська група/фракція та інші квоти	Кількість міністерських посад, №	Відсоток міністерських посад, %
Квота президента	6 ¹⁴	28,6
Група "Європейський вибір"	1	4,8
Фракція Соціал-демократичної партії України (об'єднаної) (СДПУ(о))	4	19,0
Фракція Партії промисловців і підприємців України (ПППУ) та партії "Трудова Україна" (ТУ)	3	14,3
Фракція Аграрної партії України (АПУ)	2	9,5
Група "Народовладдя"	2	9,5
Фракція Народно-демократичної партії України (НДПУ)	2	9,5
Група "Демократичні ініціативи"	1	4,8
Разом	21/21	100,0

Проблема коаліційності урядового кабінету полягала й у тому, що посади, які були за квотами різних фракцій і груп замінені урядовими функціонерами, переважно розглядалися як непартійні. Така ситуація дозволяє сформулювати висновок: уряд В. Януковича не був коаліційним у справжньому сенсі цього поняття. Задля його оцінювання краще застосовувати такі поняття, як квазікоаліційний, напівпартійний чи напівтехнократичний. Загалом кабінет було сформовано, як і попередні уряди в Україні, не внаслідок партійного делегування, а через особисте запрошення посадовців¹⁵. Про це свідчать дані про партійність міністрів кабінету В. Януковича:

Таблиця 4

¹³ Таким чином, до "квотного розподілу" потрапили такі посади: міністри, голови Державної податкової адміністрації, Національного банку, Фонду державного майна, а також комітетів Верховної Ради України тощо.

¹⁴ Одну з посад за квотою президента отримав урядовий секретар, який прирівнювався до статусу міністра.

¹⁵ Практично аналогічним чином було сформовано напівтехнократичний уряд А. Кінаха у 2001 р. Проте тоді не йшлося про таку категорію, як "коаліційність". До уряду увійшли представники таких партій: Партія регіонів (ПР) + Соціал-демократична партія України (об'єднана) (СДПУ(о)) + Народно-демократична партія України (НДПУ) + Аграрна партія України (АПУ) + Партія промисловців і підприємців України (ПППУ) + Партія зелених України (ПЗУ). У процесі формування уряду було дві особливості: 1) не всі партійні міністри були репрезентовані партіями в парламенті (це свідчить про технічність процедури формування кабінету); 2) майже жодний із формально партійних міністрів не був відомий своєю діяльністю в партіях, а насамперед в чиновницькому апараті при президентові (також свідчить про технократичну основу кабінету).

**Партійно-непартійний склад квазікоаліційного урядового кабінету
В. Януковича станом на грудень 2002 р.**

Політична партія/блок	Кількість міністерських посад, №	Відсоток міністерських посад, %
Партія регіонів (ПР)	2	9,5
Партія "Трудова Україна" (ТУ)	1	4,8
Аграрна партія України (АПУ)	1	4,8
Соціал-демократична партія України (об'єднана) (СДПУ(о))	2	9,5
Народно-демократична партія України (НДПУ)	1	4,8
Непартійні	14	66,6
Разом	21/21	100,0

Унаслідок прийняття Конституції України у 1996 р. було закріплено статус уряду як вищого органу в системі виконавчої влади (президент ж формально був виведений з неї). До внесення змін щодо конституції (тільки з 2006 р.) вирішальний вплив на діяльність уряду мав президент, який був позбавлений відповідальності за результати діяльності уряду та всієї виконавчої вертикалі. Однак, згідно Конституції 1996 р., президент видавав законодавчі акти, розпорядження й особливі інструкції (вказівки), що вимагали від членів уряду здійснення "певних дій". Так, визначаючи окремі проекти законів як невідкладні, президент міг вирішальним чином впливати на порядок їхнього розгляду в парламенті. Глава держави мав також і право вето: 1) законодавче вето дозволяло йому контролювати стан справ у законодавчому полі; 2) виконавче вето дозволяло президентові скасовувати постанови уряду, акти міністерств та інших органів виконавчої влади. Цікаво, що на практиці ці повноваження використовувались доволі часто [4, с. 194]. Загалом право видавати укази та розпорядження й накладати вето на законодавчі та виконавчі акти дозволяло президентові домінувати в процесах прийняття політичних рішень. Загалом в Україні було сформовано таку модель співвідношення інститутів державної влади (за методикою Д. Бобана [16, с. 164]):

Таблиця 5

**Співвідношення з приводу взаємодії та ієрархічності між інститутами
державної влади в Україні за Конституцією 1996 р.**

Відносини між інституціями	Взаємодія	Ієрархічність
Президент – кабінет/уряд	–	+
Президент – парламент	+	–
Парламент – кабінет/уряд	–	+

З огляду на конституційні повноваження гілок влади в Україні в 1996–2006 рр., на класифікацію типів напівпрезиденталізму Р. Елгі, для цієї фази інституційного розвитку можна вживати визначення "президентіалізованої напівпрезидентської системи" [18].

Більшість науковців розглядають слабкість українського парламенту й парламентаризму в цей період як детермінанту повільної демократизації: у парламенті не могли сформуватись стійкі більшості, котрі становили б противагу позиції президента [19].

Така постановка питання, на думку О. Процика [12], змушує сформулювати декілька висновків про особливості функціонування урядів в Україні впродовж 1996–2006 рр. : 1) присутність конкурентних центрів виконавчої влади¹⁶; 2) невизначеність ідеї подвійного підпорядкування¹⁷; 3) порушення колегіальності у процесі прийняття рішень¹⁸; 4) залежність стабільності уряду від волі президента (відставка урядів зумовлювалась не їхніми політичними помилками, а конфліктами президентів та прем'єр-міністрів). З огляду на такі атрибути, очевидним є те, що політична система функціонувала як збалансована навіть більшою мірою, ніж її інституційні попередники. Це, зі слів Р. Елгі, зазвичай негативно позначається на стабільності урядових кабінетів і взагалі на стабільності політичних режимів. Окрім того, слід зазначити, що в цей період (за методологією М. Шугарта й Дж. Кері [25]) Україна характеризувалася як президент-парламентаризм (президент-подібний президент-парламентаризм, коли президент міг звільнити уряд і прем'єра, та не міг розпустити парламент [24, с. 357]). Вказаний період ознаменовано формуванням семи урядових кабінетів:

Таблиця 6

Урядові кабінети в Україні, сформовані за президент-парламентською моделлю напівпрезиденталізму (1996–2006 рр.)

Президент	Прем'єр	Перебування при владі	Партія прем'єра	Конструкція міністерських посад
Л. Кучма 1 (1994–1999 рр.)	П. Лазаренко 2	11.07.1996 – 02.07.1997	ВОГ	н/п + п
	В. Пустовойтенко	16.07.1997 – 30.11.1999	НДПУ	н/п + п
Л. Кучма 2 (2000–2005 рр.)	В. Ющенко	22.12.1999 – 28.04.2001	н/п	н/п+ НРУ + СПУ
	А. Кінах	29.05.2001 – 16.11.2002	ПППУ	н/п+ПР+СДПУ(о)+НДПУ+ ПППУ+АПУ+ПЗУ
	В. Янукович 1	21.11.2002 – 05.01.2005	ПР	н/п+ПР+ТУ+АПУ+НДПУ+СДПУ(о)

¹⁶ Президент мав повноваження на видання указів і виконавчих розпоряджень, що зумовило розпорощення обов'язків у сфері прийняття рішень. Відповідно уряд був не єдиним центром виконавчої влади. Існування конкурентних центрів призвело до прийняття рішень та видання підзаконних актів, котрі суперечили один одному.

¹⁷ Президент і парламент мали право ініціювати відставку уряду. Урядовий кабінет був одночасно підпорядкований двом інститутам влади. Це призвело до відсутності політичної орієнтації в роботі окремих міністрів. Проблема загострювалась, коли виникали протиріччя із-поміж президентом і парламентом – у таких ситуаціях кабінет був вимушений приймати контрверсійні рішення.

¹⁸ Це мало місце тоді, коли міністри займали позицію, що відрізнялась від колективної позиції кабінету. Президент мав можливість впливати на призначення та (чи) відставку окремих міністрів, не піднімаючи питання про відставку кабінету загалом. Тому політична поведінка міністрів часто була вмотивованою не колегіальною позицією кабінету, а політичними інтересами глави держави.

В. Ющенко (2005– 2010 рр.)	Ю. Тимошенко 1	04.02.2005 – 08.09.2005	БЮТ	БЮТ+ПППУ+НУ+СПУ+н/ п
	Ю. Єхануров	22.09.2005 – 04.08.2006	НУ	ПППУ+НУ+СПУ+н/п

Ознакою цього періоду є формальне пересікання повноважень президентів – Л. Кучми і В. Ющенка. Унаслідок подій "помаранчевої революції" (наприкінці 2004 р.) і обрання президентом лідера демократичних сил В. Ющенка в Україні було трансформовано політичну систему в напрямі ослаблення позицій глави держави (фактично це мало місце після парламентських виборів у 2006 р., хоча рішення про реформування політичної системи було прийнято у парламенті наприкінці 2004 р.). Відбулось чергове переформатування партій у парламенті (на користь лояльної позиції президента [21, 23, 27]). Це стало основою формування досі неапробованого різновиду урядових кабінетів в Україні – на чолі із Ю. Тимошенко. Фактично уряд, у своїй більшості, було створено представниками політичних партій, хоча формально в країні не була задіяна практика й техніка формування справжніх коаліційних кабінетів. Тому до цього кабінету також варто використовувати принцип, котрий перед цим був використаний у процесі формування кабінету В. Януковича – так званий "квотний розподіл" міністерських мандатів. А відмінність нового уряду полягала в тому, що в ньому абсолютну більшість місць отримали представники саме політичних партій, які були репрезентовані у складі парламенту:

Таблиця 7

Склад уряду Ю. Тимошенко на лютий 2005 р.

Політична партія/блок	Кількість депутатів, №	Відсоток депутатів, %	Кількість міністрів, №	Відсоток міністрів, %
Блок "Наша Україна" (НУ)	112	24,9	16	66,6
Соціалістична партія України (СПУ)	23	5,1	3	12,5
Блок Юлії Тимошенко (БЮТ)	22	4,9	1	4,2
Партія промисловців і підприємців (ПППУ)	н.д.	н.д.	1	4,2
Непартійні	-	-	3	12,5
Разом	<226	<50	24/24	100,0

Фактична композиція заданого урядового кабінету дає змогу говорити про те, що було сформовано уряд із політичних (партійних) міністрів. А з іншого боку, цей уряд не можна розглядати як партійний, оскільки задля цього не було достатніх підстав: 1) з огляду на позицію у парламенті партій, від яких в уряді були міністри, доводилось би говорити про те, що уряд було створено як коаліційної меншості. Але в Україні на законодавчому рівні було унеможливлено формування урядів меншості; 2) урядовий кабінет було сформовано аналогічно до того, як формувалася й попередній уряд; 3) окрім того, конституційно не було означено поняття "коаліції депутатських фракцій". Це дає підстави визначити цей уряд як напівпартійний; при цьому варто

враховувати, що сформовано його було за технократичним механізмом. А в контексті набуття чинності поправок до конституції (про що стало відомо наприкінці 2004 р.) даний кабінет можна взагалі означати як "перехідний". Аналогічним чином було сформовано уряд Ю. Єханурова (за винятком репрезентації в кабінеті представників від Блоку Юлії Тимошенко (БЮТ) – бо ця партія перейшла в опозицію внаслідок відставки лідера партії з посади прем'єр-міністра).

Внаслідок набуття чинності змін до Конституції України, прийнятих у 2004 р., почала діяти нова конструкція напівпрезиденталізму (вона реалізувалась у 2006–2010 рр.). Уряд перетворився з інституту, підпорядкованого і контрольованого главою держави, на самостійний орган державної влади. Не менш вагомими були зміни, які пов'язані з вирішенням кадрових призначень в урядовому кабінеті та контролем над його діяльністю (також через обмеження повноважень глави держави)¹⁹. Саме тому кабінет був одночасно відповідальним перед президентом і перед парламентом (значно більше, аніж раніше) [7]. Вперше у новітній історії України уряд у своєму "виживанні" залежав від виборів не глави держави, а парламенту (за зразком напівпрезидентських систем у консолідованих демократіях). Відповідно повноваження дочасного припинення повноважень уряду мала винятково Верховна Рада України²⁰. Це означало, що Конституція України в редакції від грудня 2004 р. впровадила в життя положення, які до реформи реально були недієвими. Це сприяло посиленню ролі кабінету в системі розподілу гілок влади (президент отримав право розпустити парламент, якщо останній не міг сформувавши уряд).

З огляду на зазначені патерни конституційної системи в Україні в 2006–2010 рр. були присутні всі теоретико-методологічні підстави класифікації її як моделі (за методом М. Шугарт і Дж. Кері [24], а теж Р. Еллі [18]) прем'єр-президенталізму, в котрій існували часткові прерогативи президента на розпуск парламенту. А це, за словами В. Литвина, означало, що прем'єр-міністр був відповідальним лише перед законодавчою владою [4, с. 197]. Навіть тоді, коли парламент підтверджував посаду прем'єр-міністра, який ідеологічно та партійно був протилежний президентові, тоді останньому доводилось приймати таке

¹⁹ Урядовому кабінету надано право незалежно визначати перелік центральних органів виконавчої влади, призначати і/чи звільняти з посад керівників центральних органів виконавчої влади, котрі не належали до складу уряду. Кабінету дано право призначення (і звільнення) з посад заступників міністрів, що остаточно було закріплено Законом України "Про Кабінет Міністрів України" (закон втратив силу в жовтні 2010 р. на підставі скасування дії поправок до Конституції від 2004 р. і повернення до Конституції у редакції від 1996 р. – сьогодні в Україні діє новий закон). Розширені повноваження урядового кабінету у частині керівництва і координації діяльності органів влади, які не знаходились у його прямому підпорядкуванні (обов'язковою була участь прем'єр-міністра у процесі призначення та звільнення із посад голови Антимонопольного комітету, голови Державного комітету телебачення і радіомовлення, голови Фонду державного майна України). Наявність цих повноважень дала підстави говорити про набуття урядом значно більшого обсягу самостійності в організації роботи органів виконавчої влади та у своїй внутрішній діяльності. Від президента до прем'єр-міністра перейшли повноваження з приводу призначення на посади і звільнення із них за поданням глави уряду керівників центральних органів виконавчої влади, які не належали до складу кабінету, а також із приводу подання на розгляд парламенту кандидатур окремих членів уряду. Детально див.: [10, 11].

²⁰ Питання про відповідальність уряду не могло розглядатися більше одного разу протягом однієї чергової сесії парламенту, протягом першого року після схвалення програми діяльності уряду та протягом останньої сесії парламенту.

призначення. Взаємодія між прем'єр-президенталізмом і партійною системою була визначена як відносини між президентом та прем'єр-міністром щодо випадку, коли прем'єр-міністр підпорядкований президентові чи президент перебуває із прем'єр-міністром у ситуації когабітації (чи напівкогабітації, що мало місце в Україні [5]). Повторно застосовуючи методику Д. Бобана, ми бачимо, що в Україні в 2006 р. (у повному обсязі) було задіяно такий механізм розподілу міжінституційних співвідношень у державній владі [16, с. 164]:

Таблиця 8

Співвідношення з приводу взаємодії та ієрархічності між інститутами влади в Україні за результатами змін до Конституції від 2004 р.

Відносини між інституціями	Взаємодія	Ієрархічність
Президент – кабінет/уряд	+/- ²¹	+/-
Президент – парламент	+	-
Парламент – кабінет/уряд	-	+

Очевидно, що, відповідно до ідей Р. Елгі [18], у 2006 р. в Україні (фактично) була сформована напівпрезидентська модель "збалансованої" політичної влади. Проте за іншою класифікацією – з погляду партійної композиції урядів, маємо справу з напівпрезидентською системою формувань урядів, коли може відбуватись чергування систем розділеної та уніфікованої більшості (а системи розділеної меншості для України не властиві, адже там не можуть формуватись уряди меншості) [26]. Також очевидно й те, що в таких умовах могли реалізуватись різні фази напівпрезиденталізму залежно від того, яким чином була визначена влада провадження законодавства (яка гілка влади та який інститут мали завершальну думку про законодавство): президент-домінуюча, прем'єр-домінуюча, когабітаційна й збалансована (виняток, на підставі формальної унеможливленості, становить парламент-домінуюча фаза напівпрезиденталізму: передбачає ситуацію, коли президент не має значних повноважень, кабінет – уряд меншості, а опозиція управляє законодавчою більшістю проти президента і уряду) [4, с. 197–198]. Особливе значення в такому випадку мали парламентські вибори, які були проведені у березні 2006 р. на основі реформованої виборчої системи –пропорційної системи закритих списків з прохідним бар'єром для партій і блоків на рівні трьох відсотків:

Таблиця 9

Результати парламентських виборів в Україні від 26 березня 2006 р.

Партія / блок	Відсоток голосів за пропорційною системою	Кількість мандатів за пропорційною системою	Відсоток мандатів за пропорційною системою

²¹ Кабінет і досі формально був відповідальним перед президентом, хоча той не міг уряд відправити у відставку.

Партія регіонів (ПР)	32,14	186	41,3
Блок Юлії Тимошенко (БЮТ)	22,29	129	28,7
Блок "Наша Україна" (НУ)	13,95	81	18,0
Соціалістична партія України (СПУ)	5,69	33	7,3
Комуністична партія України (КПУ)	3,66	21	4,7
Разом	77,73	450	100,0

На виборах у 2006 р. перемогла так звана (як результат "революції" у 2004 р.) "помаранчева коаліція". За ініціативою президента розпочався процес "формування правлячої коаліції", який через особисті непорозуміння поміж В. Ющенком і Ю. Тимошенко, а також зміну коаліційної позиції Соціалістичної партії України призвів до повної "зміни вибору народу". Замість очікуваного "помаранчевого уряду" (котрий міг виникнути на основі коаліційної угоди між БЮТ + НУ + СПУ), було сформовано кабінет на чолі із В. Януковичем. Це поклало початок політичній кризі 2006–2007 рр. Спочатку до коаліції увійшли чотири партії (надлишково-переможна коаліція, єдиний кейс такого уряду в Україні): ПР+НУ+СПУ+КПУ (кожна партія мала представників у кабінеті, а певні міністерства було призначено за квотою президента). При цьому варто зазначити, що членство "Нашої України" було напівкоаліційним²². 17 жовтня 2006 р. через тиск відбувся вихід "Нашої України" з урядового кабінету. Після цього офіційно продовжено діяльність урядового кабінету на чолі з В. Януковичем у форматі трьох партій із залученою підтримкою окремих депутатів від опозиційних фракцій. Цікавим виявилось те, що в першій "частині" функціонування цього уряду була реалізована система уніфікованої більшості; у "другій" частині функціонування цього уряду президент опинився у когабітації до прем'єр-міністра (модель розділеної більшості) [2, 6]. Парадоксальним виявився також факт, що незважаючи на вимогу коаліційного розподілу міністерських посад, окремі із них були зайняті непартійними (неполітичними) міністрами – хоча уряд було сформовано саме як "коаліційний".

Політична криза, що почалась у 2006 р., була поглиблена в 2007 р., коли БЮТ склала свої депутатські мандати. Міжпартійні домовленості привели до призначення президентом дострокових парламентських виборів, які відбулись 30 вересня 2007 р. (чинна тоді Конституція України не передбачала такого варіанту розвитку подій). За результатами виборів було сформовано такий склад парламенту:

Таблиця 10

Результати парламентських виборів в Україні від 30 вересня 2007 р.

Партія / блок	Відсоток голосів за	Кількість мандатів за	Відсоток мандатів за
---------------	---------------------------	-----------------------------	----------------------------

²² Така композиція урядового кабінету стала наслідком підписання 3 серпня 2006 р. "Універсалу національної єдності". На його основі 4 серпня 2006 р. було утворено згаданий кабінет [17].

	пропорційною системою	пропорційною системою	пропорційною системою
Партія регіонів (ПР)	34,37	175	38,9
Блок Юлії Тимошенко (БЮТ)	30,71	156	34,7
Блок "Наша Україна" – "Народна самооборона" (НУ-НС)	14,15	72	16,0
Комуністична партія України (КПУ)	5,39	27	6,0
Блок Литвина (БЛ)	3,96	20	4,4
Разом	88,58	450	100,0

Після цього було сформовано коаліційний уряд більшості (мінімально-переможну коаліцію) у складі двох партій/блоків – Блок Юлії Тимошенко та "Наша Україна" – "Народна Самооборона" (226 мандатів підтримки, що відповідало мінімальній квоті (показнику) більшості в парламенті). Формально уряд сформовано за коаліційним принципом, а, фактично – деякі посади міністрів були неполітичними (непартійними). Унаслідок ускладнених відносин поміж прем'єр-міністром та президентом у цей період слід говорити про розділену більшість, або технічної когабітації. Інше означення ситуації – період напівкогабітації [5]).

Із наслідків чергових (2010 р.) президентських виборів, перемогу на яких отримав лідер Партії регіонів В. Янукович, можемо говорити про поглиблення ситуації когабітації – урядовий кабінет існував через підтримку одних партій, а президент в парламенті мав підтримку інших партій, котрі не позиціонувались як урядові. Ситуація (унаслідок зміни пріоритетів у парламенті) знайшла вирішення 3 березня 2010 р., коли уряд Ю. Тимошенко було відправлено у відставку, а натомість 11 березня 2010 р. створено наступний – формально "коаліційний" уряд на чолі із М. Азаровим (мова іде про так звану коаліцію депутатських фракцій "Стабільність і реформи", яку доповнили окремі позафракційні депутати²³). Специфікою уряду був той момент, що в ньому введено сім посад віце-прем'єр-міністрів (найбільше в історії українських урядів), котрі були доповнені 21 посадою галузевих міністрів. Окрім того, відбулось формування дев'яти урядових комітетів (їхня кількість до листопада 2010 р. скорочена до чотирьох). У цілому ж впродовж 2006–2010 рр. (в аспекті прем'єр-президенталізму) в Україні створено чотири урядових кабінети, які формально вважаються коаліційними:

²³ За Конституцією України, яка діяла в цей проміжок часу, передбачалось формування урядового кабінету на основі коаліційного принципу (ст. 83), якщо не вдавалось будь-якій із партій сформувати однопартійну більшість за результатами виборів до парламенту. А тому відповідно виникли сумніви з приводу допустимості формату, за яким коаліція передбачала включення партійних фракцій як окремих вето-акторів і окремих депутатів, які також мали оцінюватись як вето-актори, оскільки їхні голоси за підтримку конкретного урядового кабінету могли бути критичними. Конституційний Суд України вирішив: процес формування уряду М. Азарова не суперечив Конституції України. Уряд було сформовано за підтримки Партії регіонів (ПР) – 172 мандати, Комуністичної партії України (КПУ) – 27 мандатів, "Блоку Литвина" (БЛ) – 20 мандатів, "Блоку Юлії Тимошенко" (БЮТ) – 8 мандатів, Блоку "Наша Україна – Народна Самооборона" (НУ-НС) – 11 мандатів, а також 4 позафракційних депутатів.

Таблиця 11

Урядові кабінети в Україні, сформовані за прем'єр-президентською моделлю напівпрезиденталізму (2006–2010 рр.)

Президент	Прем'єр	Перебування при владі	Партія прем'єра	Конструкція міністерських посад
В. Ющенко (2005–2010 рр.)	В. Янукович 2	04.08.2006 – 17.10.2006	ПР	ПР+НУ+СПУ+К ПУ+н/п
	В. Янукович 3	17.10.2006 – 18.12.2007	ПР	ПР+СПУ+КПУ+н/п
	Ю. Тимошенко 2	18.12.2007 – 03.03.2010	Б (БЮТ)	БЮТ + НУ-НС + н/п
В. Янукович (2010 р. – чинний)	М. Азаров 1	11.03.2010 – 09.12.2010	ПР	ПР + БЛ + КПУ + н/п

У жовтні 2010 р. Конституційний Суд ухвалив рішення скасувати політичну реформу, яка була проведена у 2004 р., що призвело до чергової зміни політичної системи [13]. Відбулась трансформація (повернення) країни до попереднього (проаналізованого вище) зразку розподілу владних повноважень. Саме з цього часу (станом на 2013 р.) знову реалізовується президент-парламентська модель напівпрезиденталізму, котра спричинила значне розширення повноважень глави держави. Наслідком стало заперечення доцільності використання у політичній практиці України принципу "коаліційного механізму" формування урядів. Тепер існування інституту "коаліції" є необов'язковим, а всі рішення приймаються тільки за принципом більшості у парламенті (принцип, за яким вихід певного депутата з фракції призводив до втрати ним свого мандату, було скасовано).

Від жовтня 2010 р. урядовий кабінет знову підпорядкований і президентові (може відправити уряд у відставку), і парламенту. Це знайшло відображення у реформуванні складу Кабінету Міністрів у грудні 2010 р.: було звільнено 15 міністрів, 10 міністрів перепризначено; кожен з віце-прем'єр-міністрів отримав галузеве міністерство; уряд (кабінет) скорочено до 17 членів²⁴. Відбулась реінтерпретація поняття "коаліція" у категорію "парламентська більшість". А все це дало підстави розраховувати уряд у новій конструкції міністрів як новий урядовий кабінет (змінилась композиція і механізм формування уряду). Окрім того, починаючи з жовтня-грудня 2010 р., виникли юридичні підстави вважати окремі міністерські посади в уряді як непартійні і навіть такі, що не були сформовані за квотами партій парламенту. Фактично, а згодом й юридично, прем'єр-міністр та окремі міністри стали носіями конкретних технічних атрибутивних "наполягань" президента.

Тому й доцільно виокремлювати щодо М. Азарова, як прем'єр-міністра в 2010–2012 рр. (до чергових парламентських виборів, які за традицією політичної системи 1996–2006 рр. є підставою формування нового кабінету), дві композиції кабінетів: 1) формально

²⁴ До цього періоду український урядовий кабінет був кількісно найбільшим за членством у Європі.

партійну (квотно-партійну) на момент формування першого уряду М. Азарова (березень-грудень 2010 р.); 2) формально партійно-непартійну, на основі змін законодавства та переформатування складу в новій міністерській композиції другого кабінету М. Азарова (грудень 2010 – грудень 2012 рр.). Задля оцінювання формату кабінетів ми пропонуємо використовувати поняття "перехідного" (змішаного) уряду, векторність якого змінна від партійного до непартійного складу та навпаки. Крім того, наполягаємо, що формально до першої конструкції кабінету варто використовувати визначення "партійний", а щодо другої конструкції – "напівпартійний" (хоча більшою мірою посади віддано міністрам за квотами партій – спочатку взагалі були винятково партійні міністри, але не всі партії, які вони репрезентували, були в складі парламенту):

Таблиця 12

Склад напівпартійного уряду М. Азарова на грудень 2010 р.²⁵

Політична партія/блок	Кількість міністерських посад, №	Відсоток міністерських посад, %
Партія регіонів (ПР)	14	82,3
"Блок Литвина" (БЛ)	1	5,9
"Єдиний Центр" (ЄЦ)	1	5,9
"Сильна Україна" (СУ)	1	5,9
Разом	17/17	100,0

У листопаді 2011 р. було проведено реформу виборчого законодавства, за якою на зміну пропорційній системі було введено змішану (паралельну) виборчу систему, котра відрізняється від системи, що застосовувалась у 1998 та 2002 рр. Відтепер (від парламентських виборів у 2012 р.) передбачено, що половину парламенту обирають за пропорційною виборчою системою, а ще половину – за мажоритарною виборчою системою відносної більшості.

Таблиця 13

Результати парламентських виборів в Україні від 28 жовтня 2012 р.

Партія / блок	Кількість мандатів за мажоритарною системою	Відсоток голосів за пропорційною системою (>5)	Кількість мандатів за пропорційною системою	Повна кількість мандатів
Партія регіонів (ПР)	115	30,00	72	187
Всеукраїнське об'єднання "Батьківщина" (Б)	40	25,54	62	102

²⁵ На листопад 2011 р. склад змінився: 12 міністрів – ПР, 2 міністри – БЛ, 1 міністр – ЄЦ, 2 міністри – непартійні.

Український Демократичний Альянс за Реформи (УДАР)	6	13,96	34	4 0
Комуністична партія України (КПУ)	-	13,18	32	3 2
Всеукраїнське об'єднання "Свобода" (С)	13	10,44	25	3 8
Інші партії	7	-	-	7
Непартійні	44	-	-	4 4
Разом	225	93,12	225	4 50

За результатами парламентських виборів у грудні 2012 р. сформовано третій (формально другий) уряд М. Азарова. Кандидатура прем'єр-міністра (запропонована президентом України) отримала парламентську інвеституру (голосами Партії регіонів, Комуністичної партії України та деяких позафракційних депутатів) 13 грудня 2012 р. Впродовж грудня 2012 – лютого 2013 рр. сформовано персональний склад кабінету. Виявилось, що з 24 членів кабінету 14 міністрів асоційовані з політичними партіями (в абсолютній більшості вони репрезентують Партію регіонів), а 10 міністрів варто окреслювати як непартійних. Тим не менше, логіка формування уряду, а також його фактично "вторинне значення" у системі виконавчої влади в умовах реалізованої в Україні президент-парламентської моделі напівпрезиденталізму і розподілу мандатів у парламенті (на користь провадження однієї парламентської більшості як стосовно президента, так і стосовно урядового кабінету), дозволяє говорити про те, що кабінет працює за непартійними принципами (як і впродовж 1996–2006 рр.). Фактично у цій специфіці уряд отримує конституційно не властиву йому роль – "кабінету при главі держави" (останній фактично є главою виконавчої влади, тобто "главою уряду"). На користь цього свідчить унеможливленість когабітації. Все це чітко окреслює чинний зразок українського напівпрезиденталізму як систему уніфікованої більшості. Загалом впродовж 2010–2013 рр. (як в політичній системі, котра повторює модель влади 1996–2006 рр.) було сформовано такі урядові кабінети:

Таблиця 14

Урядові кабінети в Україні, сформовані за президент-парламентською моделлю напівпрезиденталізму (2010–2013 рр.)

Президент	Прем'єр	Перебування при владі	Партія прем'єра	Конструкція міністерських посад
В. Янукович (20 р. – чинний)	М. Азаров 2	09.12.2010 – 03.12.2012	ПР	ПР+БЛ+ЄЦ+СУ
	М. Азаров 3	13.12.2012 – чинний	ПР	ПР+УВ+н/п

Загалом на основі аналізу політичної системи, яка мала місце в Україні в 1996–2013 рр., приходимо до такої її часової типологізації: 1) червень 1996 – березень 2006 рр. – президент-парламентський напівпрезидентський республіканізм (глава держави може звільнити прем'єр-міністра і уряд, але з приводу формування уряду не може розпустити парламент), система домінування президента над прем'єром; система уніфікованої більшості; 2) березень 2006 – жовтень 2010 рр. – прем'єр-президентський напівпрезидентський республіканізм (президент не може звільнити прем'єр-міністра та кабінет, проте із приводу формування уряду може розпустити парламент); система збалансованого лідерства з чергуванням прем'єр-міністерського, президентського і розділеного правління (або система уніфікованої більшості, чи система розділеної більшості); 3) з жовтня 2010 р. (й на момент дослідження у 2013 р.) – президент-парламентський напівпрезидентський республіканізм (аналогічна системі впродовж червня 1996 – березня 2006 рр.), система уніфікованої більшості. Уряд у цих конструкціях займав різні позиції, але спільним для його позиціонування є те, що урядовий кабінет завжди перебуває в полі взаємної залежності і глави держави, і парламенту. Фактично уряд виведено зі системи відносин делегування повноважень й відповідальності у такому зразку, як це властиво для європейських парламентських демократій.

Список використаної літератури

1. *Байхельт Т.* Президентські вибори і конституційна реформа / Тимм Байхельт, Ростислав Павленко // Президентські вибори та Помаранчева революція : вплив на трансформаційні процеси в Україні. – К. : Заповіт, 2005. – С. 49–84.
2. *Карасев В.* Метаморфози и антиномии политического режима : Украина – 2006–2007 / Вадим Карасев, Ульяна Кириенко // Мировая экономика и международные отношения. – 2008. – № 9. – С. 58–74.
3. Конституція України [Електронний ресурс] // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 1996. – № 30. – С. 141. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/254%EA/96-%E2%F0>
4. *Литвин В.* Порівняльний аналіз стабільності урядів країн Центральної Європи та України : дис. ... канд. політ. наук : 23.00.02 : захищ. 09.04.2010 : затверджена 06.10.2010 / Віталій Сергійович Литвин. – Львів : Львівський національний університет імені Івана Франка, 2010. – 301 с.
5. *Литвин В.* Теорія та практика когабітації в напівпрезидентських системах Європи / Віталій Литвин // Освіта регіону : політологія, психологія, комунікації. – 2011. – № 4. – С. 140–149.
6. *Максак Г.* Парламентские выборы в Украине : конфигурация коалиций [Електронний ресурс] / Геннадий Максак // Палітйчная сфера. – 2006. – № 7. – С. 106–113. – Режим доступу : <http://palityka.org/pdf/07/0714.pdf>
7. *Павленко Р.* Криза пострадянського парламентаризму? Напрямок подальшої конституційної реформи в Україні / Ростислав Павленко // Вибори та демократія. – 2006. – №3 (9). – С. 28–39.
8. *Пігенко В.* Президентська, парламентська та змішана форма правління : досвід демократій Центрально-Східної Європи у контексті становлення системи державного управління в Україні [Електронний ресурс] / Володимир Пігенко, Тарас Пушак. – Програма сприяння парламенту : Програма розвитку законотворчої політики. – 2003 // Режим доступу до

- наукової інформації : http://pdp.org.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=656:68a-a1-visnyk-&catid=42:2009-02-09-14-16-16&Itemid=79
9. Про всеукраїнський та місцеві референдуми [Електронний ресурс] // Відомості Верховної Ради УРСР (ВВР). – 1991. – № 33. – С. 443. – Режим доступу : <http://zakon.nau.ua/doc/?code=1286-12>
 10. Про Кабінет Міністрів України [Електронний ресурс] // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 2008. – № 25. – С. 241. – Режим доступу : <http://zakon.nau.ua/doc/?uid=1146.41.10&nobreak=1>
 11. Про Кабінет Міністрів України [Електронний ресурс] // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 2011. – № 9. – С. 58. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/law2/main.cgi?nreg=2591-17>
 12. *Процик О.* Процес прийняття рішень на центральному рівні державної влади : аналіз проблем та пропозиції щодо їх вирішення [Електронний ресурс] / Олег Процик // Часопис "Парламент". – 2001. – № 2. – 17 с. – Режим доступу : www.policy.hu/protsyk/policysurpar-ukrver2000.pdf
 13. Рішення Конституційного Суду України [Справа № 1-45/2010] [Електронний ресурс] // Київ. – 30 вересня 2010 р. – № 20-рп/2010. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/law2/main.cgi?nreg=v020p710-10>
 14. *Bader M.* Against All Odds : Aiding Political Parties in Georgia and Ukraine / Max Bader. – Vossiuspers UvA, 2010. – 202 p.
 15. *Birch S.* Elections and Democratization in Ukraine / Sarah Birch. – London : MacMillan Press, 2000. – 212 p.
 16. *Boban D.* "Minimalist" concepts of semi-presidentialism : are Ukraine and Slovenia semi-presidential states? [Електронний ресурс] / Davor Boban // *Politička misao*. – 2007. – Vol. XLIV. – No. 5. – P. 155–177. – Режим доступу : <http://hrcak.srce.hr/file/41784>
 17. *Burkovsky P.* From Presidentialism to Parliamentarianism : Strengthening or Weakening Democracy in Ukraine? [Електронний ресурс] / Petro Burkovsky, Olexiy Haran // PONARS Policy Memo. – No. 412. – 5 p. – Режим доступу : http://csis.org/files/media/isis/pubs/pm_0412.pdf
 18. *Elgie R.* Semi-Presidentialism: Concepts, Consequences and Contesting Explanations [Електронний ресурс] / Robert Elgie // *Political Studies Review*. – 2004. – Vol. 2. – P. 314–330. – Режим доступу : http://doras.dcu.ie/63/1/SP_Political_Studies_Review.doc
 19. *D'Anieri P.* Understanding Ukrainian politics : power, politics, and institutional design / Paul D'Anieri. – M.E. Sharpe, 2007. – 299 p.
 20. *Jung-Hsiang T.* Sub-types of Semi-presidentialism and Political Deadlock / Tsaia Jung-Hsiang // *French Politics*. – 2008. – No. 6. – P. 63–84.
 21. *Kuzio T.* Ukraine's Orange Revolution : The Opposition's Road to Success / Taras Kuzio // *Journal of Democracy*. – 2005. – Vol. 16. – No. 2. – P. 117–130.
 22. *Matsuzato K.* Semipresidentialism in Ukraine : Institutional Centrist in Rampant Clan Politics / Kimitaka Matsuzato // *Demokratizatsiya*. – 2005. – No. 1. – P. 453–474.
 23. *Protsyk O.* Constitutional Politics and Presidential Power in Kuchma's Ukraine [Електронний ресурс] / Oleh Protsyk // *Problems of Post-Communism*. – 2005. – Vol. 52. – No. 5. – P. 23–31. – Режим доступу : <http://www.policy.hu/protsyk/Publications/ConstPoliticsKuchma05.pdf>
 24. *Shugart M.* Comparative Executive-Legislative Relations / Matthew Soberg Shugart // *Rhodes R. The Oxford Handbook of Political Institutions* / R. A. W. Rhodes, Sarah Binder, Bert Rockman. – Oxford : Oxford University Press, 2006. – P. 344–365.

25. *Shugart M.* Presidents and Assemblies. Constitutional Design and Electoral Dynamics / Matthew Soberg Shugart, John Carey. – Cambridge : Cambridge University Press, 1992. – 316 p.
26. *Skach C.* The "newest" separation of powers : semi-presidentialism / Cindy Skach // International Journal of Constitutional Law. – 2007. – Vol. 5. – No. 1. – P. 93–121.
27. *Way L.* Ukraine's Orange Revolution : Kuchma's Failed Authoritarianism / Lucan Way // Journal of Democracy. – 2005. – Vol. 16. – No. 2. – P. 131–145.
28. *Wilson A.* Ukraine : two presidents and their powers / Andrew Wilson // Taras R. Post-communist presidents / Ray Taras. – Cambridge University, 1997. – P. 67–105.
29. *Wolczuk K.* The Moulding of Ukraine : The Constitutional Politics of State Formation / Kataryna Wolczuk. – Budapest : Central European University Press, 2002. – 340 p.

Стаття надійшла до редколегії 20.05.2013

Прийнята до друку 22.05.2013

GOVERNMENT CABINETS UNDER CONSTITUTIONAL SEMI-PRESIDENTIAL REPUBLICANISM IN UKRAINE (1996–2013)

Zbigniew Bialoblocki

*High School of Regional Economics
Lelewela st. 7, 99-300, Kutno, Poland
e-mail: zbigniew.bialoblocki@gmail.com*

The article is dedicated to analyzing government cabinets in the context of the political system of Ukraine since the adoption of the Constitution of Ukraine in 1996 till 2013. The author determined formal and actual attributes of semi-presidentialism in Ukraine and role of executive in this form of constitutional republicanism, analyzed formal and actual patterns of semi-presidentialism in Ukraine during the 1996-2013, determined basic attributes of party and nonparty cabinets formed during this period.

Key words: executive power, cabinet, cabinet government, president, parliament, semi-presidentialism, president-parliamentary system, premier-presidential system, Ukraine.

**ПРАВИТЕЛЬСТВЕННЫЕ КАБИНЕТЫ В УСЛОВИЯХ
КОНСТИТУЦИОННОГО ПОЛУПРЕЗИДЕНТСКОГО РЕСПУБЛИКАНИЗМА В
УКРАИНЕ (1996–2013 гг.)**

Збигнев Бялоблоцький

*Высшая школа региональной экономики,
ул. Лелевела, 7, 99-300, Кутно, Польша
e-mail: zbigniew.bialoblocki@gmail.com*

Предложен анализ правительственных кабинетов в контексте функционирования политической системы Украины с момента принятия Конституции Украины в 1996 г. до 2013 г. Определены формальные и фактические атрибуты полупрезидентализма в Украине и роль в этой форме республиканизма органов исполнительной власти, а также проанализированы формальные и фактические паттерны видов полупрезидентализма в Украине на протяжении 1996–2013 гг. Предначертаны атрибуты партийных и непартийных правительств, сформированных в этот период.

Ключевые слова: исполнительная власть, правительство, правительственный кабинет, президент, парламент, полупрезидентализм, президент-парламентаризм, премьер-президентализм, Украина.